

Nous parlants: llengua i subjectivitat

*New speakers: language and subjectivity*¹

Joan PUJOLAR

Estudis d'Arts i Humanitats. Universitat Oberta de Catalunya

Data de recepció: 31 de març de 2019

Data d'acceptació: 31 de maig de 2019

RESUM

Aquest article defensa la pertinència i la productivitat de fer recerca sobre el tema dels «nous parlants» en sociolingüística. Amb aquest objectiu, es ressegueix històricament la relació de la sociolingüística amb altres ciències socials en termes d'una importació contínua de conceptes i mètodes de disciplines diferents. Des d'aquest punt de vista, el tema dels nous parlants entronca amb els debats sobre subjectivitat suscitats pels treballs de Foucault, Butler, Bhabha i altres autors. S'exemplifica l'argument amb una reflexió sobre com la relació de diversos perfils de parlants amb les llengües pot ajudar a entendre la situació sociolingüística catalana i com la viuen les persones. S'argumenta, finalment, que aquesta atenció a la subjectivitat pot ajudar a connectar la sociolingüística amb els camps de recerca i els moviments socials contemporanis que més han contribuït a debatre i desenvolupar el concepte de subjectivitat: el feminisme, l'antiracisme, el moviment LGTBI o l'ecologisme.

PARAULES CLAU: nous parlants, subjectivitat, sociolingüística, interseccionalitat.

ABSTRACT

This article postulates the relevance and productivity of research on “new speakers” in sociolinguistics. To this end, we discuss the historical relationships of sociolinguistics with other social sciences in terms of an ongoing adoption of concepts and methods from other disciplines. Accordingly, the concept of new speakers brings up the debates about subjectivity raised by the works of Foucault, Butler, Bhabha and other authors. We exemplify our reasoning with a reflection on how the various relationships with different languages of several profiles of speakers can help to shed light on the Catalan sociolinguistic situation and on how it is experienced. We finally argue that attention to subjectivity can help to connect sociolinguistics with the fields of research and with the contemporary social movements that have con-

CORRESPONDÈNCIA: Joan Pujolar. Universitat Oberta de Catalunya. Estudis d'Arts i Humanitats. Avinguda del Tibidabo, 39-43. 08035 Barcelona. A/e: jpujolar@uoc.edu. A/I: <https://www.uoc.edu/webs/jpujolar/CA/curriculum/index.html>. Tel.: +34 932 542 121.

1. La recerca associada amb aquest article ha estat possible gràcies a l'ajut del Ministeri de Ciència i Innovació per al projecte «Las mudas lingüísticas: una aproximación etnográfica a los nuevos hablantes en Europa», ref. FFI2015-67232-C3-1-P. També s'ha beneficiat de les converses realitzades en el marc de l'Acció COST IS1306 «New speakers in a multilingual Europe: challenges and opportunities».

tributed most to the debate, and to develop the concept of subjectivity: feminism, anti-racism, the LGBT movement, and ecologism.

KEYWORDS: new speakers, subjectivity, sociolinguistics, intersectionality.

INTRODUCCIÓ

La qüestió dels nous parlants ha generat força rebombori en la sociolingüística europea arran de l'àmplia mobilització que representà, entre 2013 i 2017, l'existència de la Xarxa Cost sobre Nous Parlants en l'Europa Multilingüe (Jaffe, 2015; O'Rourke i Pujolar, 2019). El tema ha generat dos debats de caire exclusivament acadèmic: *a*) què s'entén per *nou parlant* o com es defineix i s'aplica el terme, i *b*) què aporta el concepte a la disciplina, sigui com a nou tema o com una nova perspectiva per abordar temes ja coneguts. En aquest article provaré de respondre aquestes dues preguntes; però n'hi afegiré una altra: què aporta l'estudi dels nous parlants a la societat?

Proposo aleshores un plantejament que busca estendre aquesta conversa no només entre sociolingüistes, sinó també a altres disciplines humanístiques i socials, i sobretot que entronqui amb preocupacions de la societat contemporània. Avanço que la resposta a la primera pregunta és que els nous parlants constitueixen una ruptura davant les formes fins ara dominants de viure l'ús de les llengües. A la segona pregunta hi responc que aquest tema introdueix a la sociolingüística la qüestió de la subjectivitat, que està al centre dels debats actuals sobre moviments socials. Per tant, l'estudi dels nous parlants pot aportar elements per participar en debats acadèmics en què la sociolingüística ha estat fins ara absent.

La tercera pregunta la responc mitjançant el recurs a l'exemple de la normalització de la llengua catalana. Els meus primers estudis sobre nous parlants ja sorgiren d'una motivació molt senzilla i localitzada: la de comprendre com vivien les polèmiques lingüístiques els catalanoparlants que tenien altres llengües *primeres*. A Pujolar (2007) ja havia intentat fer notar una paradoxa d'un debat sobre la normalització del català que, malgrat aspirar a estendre l'ús de la llengua, resulta que ignorava del tot el punt de vista d'aquells que l'havien adoptat com a llengua segona o tercera. Josep-Anton Fernández (2008) poc després cridaria l'atenció sobre els problemàtics fonaments del discurs de la *normalització*, a partir del qual només es podien imaginar parlants *normals* i *anormals*, però no d'altres.

La qüestió de la *normalitat* és el principal cavall de batalla dels models teòrics sobre subjectivitat. Els estudis sobre gènere, sexualitat, postcolonialisme, raça i altres eixos de diferència s'ocupen del problema que aquestes estructures de significació i poder operen —des de l'adveniment de la modernitat— amb base a unes dicotomies entre el que és normal i el que és anormal (o entre els subjectes normals i els anormals). A partir d'aquí, aquests estudis han buscat articular teòricament la possibilitat que les persones puguin construir i legitimar espais alternatius a allò que és normal.

En definitiva, en aquest article proposo afegir la condició de *parlant de la llengua X* al conjunt d'estructuracions ideològiques *problemàtiques* derivades dels discursos i pràctiques de la modernitat, i així connectar la sociolingüística amb els debats generals sobre diversitat i desigualtats.

Per entendre què és un nou parlant, primer hem de comprendre què és en definitiva un parlant i com es constitueix aquesta categoria social. Alhora, per elaborar el concepte *nous parlants* caldrà visitar alguns fonaments de la sociolingüística i reobrir alguns debats sobre què estudiem, per què ho fem i, sobretot, amb qui parlem. Recordem breument que la sociolingüística: *a)* és un espai que es caracteritza per incorporar o adoptar idees i mètodes d'altres disciplines, per la qual cosa no és estrany que ara mateix el tema de la subjectivitat estigui «entrant» al nostre camp (més endavant es planteja una reflexió sobre les limitacions de la sociolingüística); *b)* rarament fa aportacions que tinguin un impacte important en les altres ciències humanes i socials; *c)* la seva invisibilitat provoca que els moviments socials i les institucions polítiques menystinguin el paper del llenguatge en la política i en la societat, i, per tant, *d)* la incorporació dels debats sobre subjectivitat a la sociolingüística pot ser una jugada estratègica que ajudi a connectar millor la nostra disciplina amb la societat. En aquest article es defensa aquest argument i es mostra que la perspectiva de la subjectivitat és aplicable per comprendre l'experiència concreta dels nous parlants de català; específicament, dels que tenen el castellà com a llengua primera i han crescut a Catalunya. Per això, en la darrera secció es mostren i s'analitzen alguns exemples d'experiències de nous parlants d'aquest perfil.

LA SOCIOLINGÜÍSTICA: UN ESPAI DE TROBADA

La sociolingüística s'ha presentat sempre com un camp interdisciplinari i divers. Per exemple, l'anomenat *variacionisme* (majoritàriament) consisteix a: *a)* identificar diverses maneres de pronunciar o dir una mateixa cosa i, després, *b)* buscar quin tipus de persones o de situacions comunicatives afavoreixen una o altra manera de parlar. El variacionisme combina coneixements lingüístics amb classificacions socials i procediments típics de la sociologia quantitativa. Els treballs de Joshua Fishman sobre la diglòssia s'inspiraven en la sociologia estructural-funcional de Talcott Parsons i, per això, ell parlava de les «funcions socials» de la llengua. D'altra banda, l'*etnografia de la comunicació* adoptà mètodes i idees de l'antropologia. Dins aquest camp, John Gumperz (1982) incorporava nombroses idees dels sociòlegs Erving Goffman (1981) i Harvey Sacks (1972), més lligats a la sociologia de caire fenomenològic de Harold Garfinkel. En aquests tipus d'estudi, els investigadors necessiten saber menys de llengua i més sobre alguns mètodes típics dels antropòlegs, com observar o entrevistar. També hi ha estudis sociolingüístics que agafen idees o mètodes de l'anomenada *psicologia social*, o de la ciència política, de l'anàlisi del discurs, del marxisme o de la teoria crítica.

És a dir, la sociolingüística ve a ser un espai de trobada de diverses disciplines i mètodes de les ciències socials on s'aborden temes que tenen a veure amb el llenguatge.

ge. Els sociolingüistes som gent que ens trobem a l'entorn de preguntes sobre el llenguatge que ni la lingüística tradicional ni les ciències socials no aborden.

LA SOCIOLINGÜÍSTICA: AMB QUI PARLEM?

La sociolingüística és, per tant, un camp interdisciplinari per definició. Però encara que avui en dia tothom lloï i recomani la interdisciplinarietat, això no és necessàriament un avantatge. En general, ni lingüistes ni sociòlegs no han mostrat mai gaire interès pels resultats de la recerca sociolingüística. Ferdinand de Saussure (1916) va convèncer sociòlegs i antropòlegs que el llenguatge era matèria només per a lingüistes; però també va convèncer els lingüistes que l'important eren les relacions sintagmàtiques i paradigmàtiques. Contextos, parlants, desigualtats, variacions, multilingüismes, i fins i tot els aprenentatges de la llengua, són vistos com a aspectes perifèrics en la lingüística.

De fet, si fem un breu repàs als treballs considerats clau en les ciències socials contemporànies, els que intenten donar una visió global de grans canvis socials (Bau­man, 2000; Harvey, 1989; Giddens, 1986 i 1991; Appadurai, 1996; Castells, 1997; Butler, 1990), veurem que cap d'aquests no esmenta temes lingüístics o sociolingüístics. Per tant, durant els seixanta anys d'existència de la sociolingüística, ens hem fet sentir ben poc en altres camps del coneixement. Glyn Williams (1992), en el llibre *Sociolinguistics: a sociological critique*, també feia autocrítica. Deia que els sociolingüistes tendeixen a fer un ús poc acurat dels conceptes sociològics, per la qual cosa la seva capacitat de participar en els debats de les disciplines era limitada.

Tot això ha passat paradoxalment en una època en què se suposa que les ciències humanes i socials han consolidat l'anomenat *gir lingüístic*. Aquest gir, que es remet inicialment a la filosofia analítica del tombant del segle xx, i que passà per les *Investigacions filosòfiques* de Wittgenstein, establí la seva hegemonia amb les aportacions de Michel Foucault, per al qual el *discurs* esdevenia l'element constitutiu dels subjectes, dels objectes i de les relacions socials. És a dir, arribà un moment en què les ciències humanes i socials van reconèixer que el discurs és el punt de partida de tot. El discurs és la manera com les persones interactuen entre elles i representen la realitat i a si mateixes, en bona part mitjançant l'ús del llenguatge. En la trajectòria d'aquest argument triomfant, aclaram-ho, no hi hagué mai cap lingüista ni sociolingüista.

Pel que fa a l'impacte social, la lingüística s'ha projectat significativament en alguns camps d'aplicació relacionats amb l'aprenentatge o adquisició de llengües, com la neurolingüística (en especial, els trastorns del llenguatge) i la psicolingüística. Lingüistes i sociolingüistes també han coincidit d'una manera considerable en l'àmbit de la lingüística aplicada a l'ensenyament de llengües, sobretot per la dimensió gegantesca que ha pres l'ensenyament de l'anglès arreu. En aquest context, hi trobem especialment els lingüistes més clàssics que treballen amb mètodes experimentals, comparant els resultats de diferents modalitats d'activitat didàctica, si bé els d'orientació més social també hi han tingut un efecte important. En primer lloc, l'anomenat *mèto-*

de comunicatiu d'ensenyament de llengües ha estat molts anys el paradigma més o menys dominant (molt reinterpretat i adaptat de maneres diverses). Aquest mètode parteix de la idea inicial de competència comunicativa de Gumperz i Hymes (1964), pares fundadors de la sociolingüística més antropològica. En segon lloc, hi ha tot el moviment generat a l'entorn de la protecció de llengües minoritàries (del qual emergí la sociolingüística catalana) i, especialment, de les llengües amenaçades. Hi ha lingüistes i sociolingüistes que participen en l'estandardització de llengües en perill, en la formació de mestres indígenes o en l'elaboració de materials didàctics.

Per contra, fora de l'àmbit de l'educació, ni la lingüística ni la sociolingüística no han tingut cap participació notable en els debats del món contemporani sobre poder i diversitat. Cal reconèixer que molts sociolingüistes prou que han treballat per fer-hi aportacions. Bonny Norton (1995), per exemple, defensà que la «inversió» de les persones a aprendre una llengua depèn molt de com cada aprenent és acollit socialment i econòmicament per la societat que la parla, és a dir, que la identitat social de l'aprenent és clau en el procés d'aprenentatge. Norton representà la incorporació a la lingüística aplicada d'una nova bateria de conceptes: la noció foucaultiana de discurs i l'esquema teòric del sociòleg Pierre Bourdieu (1982) sobre els «mercats lingüístics». Sociolingüistes feministes han estudiat com l'ús de diverses formes de parlar contribueix a crear determinades identitats i relacions de gènere (Eckert i McConnell-Ginet, 1992; Cameron, 1992). Heller (2002) engloba tots aquests debats en el rètol «sociolingüística crítica», això és, l'estudi de la diversitat lingüística en tant que és constitutiva de relacions i desigualtats socials. Convé esmentar un altre fil conductor de persones que s'han esforçat per traslladar una consciència lingüística crítica (*critical language awareness*) a l'àmbit de l'ensenyament de llengua en general, posant l'èmfasi en l'escriptura i amb un plantejament que incorpora el multilingüisme d'una manera central (Clark *et al.*, 1990 i 1991; Cazden *et al.*, 1996). Sempre hi ha hagut un nodrit col·lectiu de sociolingüistes que han tingut l'ambició d'intervenir, amb un èxit desigual, en l'àmbit de l'educació bilingüe o multilingüe sense deixar de banda els condicionants polítics i socials (Garcia, 2009; Creese i Blackledge, 2015; Nussbaum i Unamuno, 2006). Recentment, els sociolingüistes també s'han preocupat de participar en els debats sobre l'hegemonia del neoliberalisme (Block, Gray i Holborow, 2012; Allan i McElhinny, 2017; Martín Rojo, 2018) o en el tradicional debat sobre agentivitat (Ahearn, 2001).

Amb tot, Jacqueline Urla (2012) constata, en el seu excel·lent estudi sobre les relacions entre les reivindicacions lingüístiques i les polítiques al País Basc, l'anormalitat del fet que els moviments de recuperació lingüística en general siguin totalment absents dels debats sobre moviments socials, poder, activisme cultural, neoliberalisme o desigualtats. Les lluites per la igualtat entre homes i dones, per la llibertat sexual, contra el racisme, pel medi ambient o contra les polítiques d'austeritat i el poder financer han generat nombroses contribucions en sociologia, antropologia, psicologia, ciència política, economia, dret, gestió d'empreses i, fins i tot, en enginyeria, arquitectura, etc. En canvi, els temes d'igualtat lingüística, o de desigualtats relacionades amb les llengües o els usos del llenguatge, no han tret el nas en aquestes converses. En

les darreres dècades, hi ha hagut també diàlegs molt fructífers que han interrelacionat els camps del feminisme, de la crítica de la discriminació racial i del postcolonialisme (Collins, 2000). Fins i tot s'ha obert pas una proposta teòrica i epistemològica, l'anomenada *interseccionalitat*, que defensa que les diferents dimensions de la identitat social (classe, raça, sexualitat o gènere) s'han d'estudiar de manera conjunta o interrelacionada (Crenshaw, 1991; Anthias, Yuval-Davis i Cain, 1993). Aquesta *interrelació*, però, rarament inclou aspectes de diversitat lingüística.

Dins la sociolingüística ja hi ha hagut iniciatives en el pla teòric d'explorar aspectes de subjectivitat. Kramersch i Lam (1998), per exemple, parlen de la possibilitat de construir subjectivitats innovadores en relació amb els parlants no nadius de llengües. Kramersch (2009), de fet, adopta les apropiacions que s'han dut a terme en el feminisme de les teories de Lacan (2001) per argumentar que el multilingüisme facilita a les persones una apreciació crítica i creativa del jo. Brigitta Busch (2017) assaja de construir un marc interpretatiu sobre el repertori lingüístic a partir de plantejaments fenomenològics, amb la qual cosa se situa en una dimensió descriptiva i perceptiva força semblant. Sovint, però, aquesta mena d'arguments que celebren el multilingüisme no elaboren prou el fet que aquestes construccions del jo segueixen lògiques socialment conflictives, un punt de vista més visible en els treballs de Norton (1995 i 2014). Amb tot, Norton opta per l'ús del concepte *identitat* més que pel de *subjectivitat* i, per bé que insisteix en la compatibilitat dels dos termes (és significatiu que Kramersch li escrigui l'epíleg al llibre), el cert és que ambdós conceptes tendeixen a constituir converses paral·leles; la primera (sobre subjectivitat) fa més èmfasi en els marges d'agentivitat de les persones, i la segona (sobre identitat), en les condicions de determinació estructural dels subjectes/identitats i les pràctiques socials (sobre aquesta fricció entre identitat i subjectivitat, vegeu Braidotti, 1994; Ros i Solé i Fenoulhet, 2013). Dins la sociolingüística també s'hi han deixat sentir les darreres tendències a fixar-se en temes d'emocionalitat, l'anomenat *tomb emotiu* o de l'afecte (McElhinny, 2010; Greco i Stenner, 2013), amb els treballs de Pavlenko (2005), Kramersch (2009) o Dewaele i Pavlenko (2004). Tanmateix, fins ara, aquest fil beu més de les maneres de construir els objectes de coneixement de la psicologia i de les ciències cognitives que no del postestructuralisme i l'antropologia, amb la qual cosa l'atenció a les lògiques de poder no està exclosa però queda significativament acotada.

EL LLENGUATGE I LA SUBJECTIVITAT

El tema de la subjectivitat constitueix un dels debats en què els sociolingüistes haurien pogut participar de fa temps. La qüestió s'articula precisament al voltant de tot allò que afecta les persones quan intenten ocupar o assumir una determinada posició, estatus, rol o classificació social en general, o, alternativament, quan volen fugir-ne, per tal com les categoritzacions socials tenen conseqüències simbòliques i econòmiques importants. A més, des d'aquest punt de vista, les identitats no resideixen en el cos (ni en la ment o l'ànima) de les persones, sinó que resulten d'unes pràc-

tiques socials, de les relacions d'uns individus amb d'altres en uns moments històrics concrets. Aquestes relacions es materialitzen sobretot en la comunicació o interacció socials, i aquí és on la cosa inevitablement apunta cap a la lingüística i la sociolingüística.

El concepte *subjectivitat* se superposa de múltiples maneres amb el de *identitat* i no sembla prudent contrastar-los en les seves definicions, sinó més aviat en les preguntes i temes de què participen (McNamara, 2019). En els seus termes actuals, aquesta conversa s'inicia amb els treballs de Foucault (1983) sobre el poder, que susciten la pregunta de com les persones poden resistir o canviar les relacions socials establertes. El concepte bàsic de subjecte aquí sembla que es remet als treballs de Georg W. F. Hegel, en la idea que cap estatus social no es pot assumir sense el reconeixement de l'altre. Amo i esclau, per dir-ho així, es necessiten l'un a l'altre per assumir i executar el seu estatus. Foucault incidí especialment en la idea de *normalitat*, allò que defineix quin estat de coses està en consonància amb el discurs dominant, i l'*anormalitat*, allò que se'n desvia. Per a Foucault, les institucions tenien un paper important en la formació del subjecte a través del discurs, fins al punt que molts dels seus lectors l'han titllat de determinista radical.

Sigui com sigui, el concepte *subjectivitat* es convertí en l'eix de tres temes principals —les relacions colonials, les relacions racials i les relacions de gènere— que ha evolucionat cap a la teoria *queer* o de «l'estrafolari». El treball de referència dels estudis postcolonials és *Orientalism*, d'Edward Said (1978). Said s'interessà en com determinades formes de coneixement acadèmic havien participat en l'articulació dels projectes colonials. Un paper important l'atribueix, precisament, a la filologia del segle XIX, com a productora de les formes modernes d'antisemitisme i de racisme. Said, com el seu precursor Frantz Fanon (1952), acompanyava les seves reflexions amb grans dosis d'introspecció, de manera que l'anàlisi del fenomen es desplegava en una clau molt personal. El mateix es pot dir de Judith Butler (1990), que contribuï a l'apropiació dels conceptes *subjectivitat* i *discurs* per part dels moviments socials lligats al gènere i la sexualitat. Butler incidí en el procés que obliga una persona a assumir una identitat de gènere o, alternativament, la'n proscriu. Cada societat té un repertori de comportaments i idees associades a ser home o dona, i el fet de ser-ho obliga a assumir-los o bé a viure amb les conseqüències de l'anormalitat. Aquestes «posicions», a més, es materialitzen en comportaments i disposicions que necessàriament es repeteixen en la vida diària, i per això s'han de reafirmar sempre: en la manera de vestir, de moure's, de menjar, d'interactuar, etc. Són identitats que es manifesten, per tant, en l'actuació ordinària, que —fent ús de l'anglicisme habitual— són *performatives*.

En tot cas, des de Fanon, passant per Said i Butler, fins a Jacques Derrida (1996) amb el seu llibre *Le monolingüisme de l'autre*, hi ha hagut un debat intens sobre el llenguatge i la seva projecció envers allò que és alhora íntim i polític. I durant tot aquest temps, lingüistes i sociolingüistes hem fet com si sentíssim ploure. Fanon (1952), per exemple, estrenà les reflexions de com els súbdits de les colònies, específicament de raça negra, podien ser reconeguts com a persones si realment adoptaven les formes de parlar i de comportar-se, així com la trajectòria educativa i professio-

nal, que definia el model modern d'home civilitzat (i, per tant, de ciutadà francès). Malgrat que ell mateix era d'aquest perfil, Fanon constatava que un reconeixement complet restava fora del seu abast. Entre els mitjans que aplegava i desplegava per aconseguir un tal reconeixement, el més destacat era la llengua. Havent crescut a la Martinica, el seu estatus social havia depès en gran manera del fet d'evitar parlar crioll i d'eliminar tota traça de crioll en el seu francès. Més que qualsevol altre atribut del físic, de la gestualitat, de l'aspecte i d'artefactes associats, el llenguatge era l'element que d'una manera més repetitiva i insistent l'inscrivía en allò que volia ser.

Amb base a aquest plantejament, podem començar a situar allò que entenem per *parlant*, no només en abstracte sinó com a condició que ubica simbòlicament i moralment les persones en una o altra categoria social i manera de viure. L'experiència de Fanon, des d'aquest punt de vista, no presenta diferències significatives amb les dels nous parlants de català, que, pel fet de tenir la pell massa fosca o massa clara, reben contínuament respostes en castellà per part de molts catalanoparlants, els quals operen aleshores amb una concepció del parlant de català que és una condició categòrica, que o bé es té, o bé no es té; però que no és «esdevenible», no s'hi pot accedir gradualment o parcialment, ni tampoc no es pot abandonar.

EL «PROBLEMA» DELS NOUS PARLANTS

L'experiència de Frantz Fanon il·lustra la del típic *nou parlant*, i que en lingüística aplicada tradicionalment s'ha anomenat *parlant no nadiu*. El terme *nous parlants*, en canvi, prové de diversos punts d'Europa amb territoris de llengües minoritzades. Hi ha un primer ús del terme, relativament espontani, en un article sobre els angloparlants que aprenen gal·lès a les escoles (Trosset, 1986); tanmateix, les primeres reflexions elaborades provenen de Stefan Moal (2009) —en relació amb els nous parlants de bretó— i, especialment, del treball conjunt de Fernando Ramallo sobre els *neofalantes* a Galícia i de Bernadette O'Rourke sobre els seus equivalents a Irlanda (O'Rourke i Ramallo, 2011). Al País Basc, el terme *euskaldunberri* ('nou bascòfon') és força més antic, per bé que només s'hi havia referit el sociòleg Gabriel Gatti (2007) en el seu estudi sobre «identitats dèbils».² A Catalunya, per contra, no hi ha hagut un debat social clarament focalitzat en els «nous parlants» de català i ni tan sols el terme no té cap sentit col·loquial. Amb tot, Woolard (1989, 2011 i 2016), Woolard i Gahng (1990) i Woolard *et al.* (2014) han seguit amb interès des de fa temps els condicionants que possibilitaven als castellanoparlants a Catalunya el fet de parlar català. En el meu cas, em vaig interessar pel tema en veure que molts discursos sobre la llengua catalana deixaven de banda l'experiència d'aquells que no tenien ascendència catalanoparlant (Pujolar, 2007).

2. Aquí es parla, per descomptat, de la documentació a què s'ha pogut accedir. No es pot excloure que hi hagi un corpus d'estudis en eusquera pertinents, encara que presentin diferències de vocabulari o d'orientació.

En la majoria d'aquests contextos minoritaris on apareixen els «nous parlants», hi trobem dos processos complementaris. D'una banda, els parlants «nadius» o tradicionals de les llengües pròpies segueixen disminuint demogràficament com ja fa segles; de l'altra, apareix un nou perfil de parlant, força nombrós, que no ha après la llengua a casa o amb la família, o al barri, sinó a l'escola o en cursos d'adults. Aquesta nova classe de parlants es diferencien (en general) dels tradicionals pel seu perfil social: viuen en ciutats o segueixen un estil de vida clarament urbà, solen ser de classe mitjana, amb estudis, i sovint són multilingües. La majoria són producte de les escoles bilingües o d'immersió que han anat proliferant al món industrialitzat en les darreres dècades i que s'han convertit en iniciatives pedagògiques de prestigi per a les classes mitjanes urbanes (O'Rourke, Pujolar i Ramallo, 2015; O'Rourke i Pujolar, 2019).

L'aparició d'aquest nou eix diferenciador —tant lingüístic com social— en aquestes comunitats ha suscitat reaccions i debats que també han estat nous: qui parla la llengua millor?, quin és el criteri per decidir-ho?, qui s'expressa amb més autenticitat i genuïnitat?, o qui ho fa d'una manera més polida i seguint la normativa?, qui ho acaba avaluant o decidint tot això?, quines conseqüències se'n deriven, per exemple, a l'hora d'obtenir càrrecs públics, posicions als mitjans de comunicació, notorietat pública, etc.? En alguns contextos, com a la Bretanya o a Irlanda, la divisió ha estat viscuda a força de frustracions i ressentiments. Al capdavall, en aquest tema la ratlla no està entre els parlants d'una llengua o d'una altra, o entre els que la parlen i els que no, sinó dins de la mateixa comunitat lingüística (seguint el pressupòsit nacionalista que la llengua defineix la comunitat). Encara més, a totes dues bandes d'aquesta ratlla es troben motivacions i sensibilitats polítiques relativament semblants: la recuperació de la tradició i de la dignitat de la comunitat. Amb tot, la divisió desorienta profundament els gestors d'una política lingüística que no veuen altre futur que no sigui dotar la comunitat dels recursos propis de la modernitat: la llengua —per viure— necessita escoles, institucions, mitjans de comunicació, indústries culturals i... nous parlants. Un tal règim lingüístic no es pot basar, ara i avui, en uns criteris estan-tíssims d'autenticitat o de patrimonialitat. Al cap i a la fi: què és un parlant nadiu? O un *euskaldunzaharra*?

EL «PROBLEMA» DELS PARLANTS NADIUS

Si el tema dels nous parlants retorna la mirada cap als parlants nadius, enllacem amb un altre fil de conversa anterior, molt extens i molt polititzat: la polèmica sobre els «parlants no nadius» i sobre les «altres llengües angleses del món», que ha sacsejat la indústria de l'ensenyament de l'anglès des de mitjans dels anys vuitanta (Llurda, 2009). En tot cas, aquí el treball d'un historiador, Thomas Bonfiglio (2010), ha estat especialment útil a l'hora de mostrar les contingències històriques que van portar a l'aparició del concepte *parlant nadiu* durant els segles XVIII i XIX, juntament amb les ideologies nacionalistes i evolucionistes que van contribuir a l'articulació dels estats

nacionals i el domini colonial. El terme —juntament amb el de *llengua materna* del segle XIV— es va incorporar als vocabularis de les disciplines científiques i dels procediments administratius que caracteritzaven les noves formes de governança; però mai no fou examinat críticament, ni tan sols quan aquests conceptes van ser clau després de la Primera Guerra Mundial per elaborar el mapa polític de l'Europa de l'Est, i que més tard serien utilitzats per Hitler per determinar els territoris que constituïrien el nucli del seu Tercer Reich. Més aviat, en un context històric en què el multilingüisme i la hibridació cultural eren considerats anomalies morals i/o amenaces polítiques, la pregunta principal era determinar quina llengua i nacionalitat úniques s'assignaven a cada individu. Tant *llengua materna* com *parlant nadiu* pressuposen que l'ascendència (biològica) és important, i no és casual si aquests termes s'usaven en els debats sobre jerarquies racials i colonials. Malgrat aquests orígens ombrívols, els termes *llengua materna* i *parlant nadiu* van ser incorporats de manera acrítica al vocabulari de la lingüística i mai no es van qüestionar, fins fa ben poc. Els primers símptomes van aparèixer precisament en relació amb l'ensenyament de l'anglès a les antigues colònies. Prator (1968) va expressar inquietud pel que ell va anomenar l'«heretgia anglesa» de posar «varietats locals» com a models per als aprenents en països «on l'anglès no es parla de manera nativa». Això no va afectar, però, la lingüística general, en aquell moment dominada per les abstraccions de la gramàtica generativa. Molt més tard, Paikeday (1985) va publicar una interessant enquesta entre els principals lingüistes de l'època (generativistes), on preguntava sobre el concepte *parlant nadiu*. Atès que els lingüistes generativistes presentaven el seu projecte com la descripció de la gramàtica que resideix en la ment dels parlants nadius, la idea semblava òbviament fonamental per a la disciplina. No obstant això, Paikeday va descobrir que els seus col·legues no havien pensat gaire sobre el tema, i molts fins creien que era innecessari.

En definitiva, el parlant nadiu és, com tot el que envolta els fenòmens de caire simbòlic, una construcció social de la nostra època, i l'estatus de parlant nadiu és el resultat d'uns processos de classificació i reconeixement subjectes a les formes dominants de coneixement i a les tàctiques d'exercici del poder que es donen en cada context històric. Així, el món anglosaxó continuaria funcionant amb base a un etnocentrisme que reproduiria jerarquies colonials (Pennycook, 1998), a partir de les quals haver nascut en uns llocs concrets o presentar uns nivells determinats de melanina desqualificaria de l'estatus de parlant nadiu, per més que s'hagi mamat l'anglès a casa i s'hagi tingut una escolarització en anglès. El mateix es pot dir, per tant, dels *nous parlants*. Tant els *no nadius* angloparlants com els *nous parlants* de minories emergeixen com un nou *altre*, com a problema, amb l'estigma de l'accés fallit a la normalitat del parlant nadiu. Són casos, per tant, que ens evoquen el problema dels discursos normalitzadors (de Foucault) i de l'aparició d'uns individus als quals s'assigna uns llimbs categorials, un quasi, una posició que es caracteritza per no acabar d'assolir mai la destinació assignada; una idea molt ben desenvolupada per Homi Bhabha (1994).

ELS (PRIMERS) NOUS PARLANTS DE CATALÀ

A Catalunya el primer gran contingent conegut de nous parlants són els centenars de milers que parlaven només castellà a casa i en els entorns més pròxims, però que accediren a Catalunya a una escola que ensenyava en català. En el que segueix, intentarem resseguir la història de com aquests castellanoparlants esdevingueren parlants de català.

Kathryn Woolard (1992) explica molt bé que, a finals dels setanta, hi havia bàsicament dues identitats, que estaven clarament diferenciades: *catalans* i *castellans*. El tret que caracteritzava aquestes dues posicions era l'ús de la llengua: els «castellans» eren majoritàriament monolingües en castellà (almenys, quant a capacitat activa), i els «catalans» eren bilingües però mantenien el sentit d'identitat estable pel fet que parlaven sempre en català entre ells. Així, al llarg d'una conversa, un «català» podia anar canviant de llengua a mesura que els seus ulls trobaven la mirada d'un o altre interlocutor perquè la condició de catalanitat de l'època era quelcom que s'havia de reafirmar contínuament i inequívocament. Adoptar el castellà per parlar «entre catalans» era incongruent i pertorbador.³ Aquesta divisió simbòlica entre els parlants («nadius») d'una i altra llengua era tal que, en situacions experimentals, els adolescents de l'època avaluaven negativament les persones que parlaven una llengua que no era la «seva pròpia» (Woolard, 1989).

Comparem això amb l'experiència dels primers «castellanoparlants» bilingües que sorgiren més tard de resultes de l'escola catalana. A banda dels estudis esmentats de Woolard, el tema fou abordat en moltes altres recerques (Boix, 1993; Pujolar, 1997; Vila, 1996; Galindo Solé, 2000; Bretxa *et al.*, 2016). Aquests estudis constataren en general que els castellanoparlants havien esdevingut bilingües i que parlaven sovint en català amb normalitat, per bé que en general no ho feien amb la mateixa freqüència amb què els catalanoparlants parlaven castellà. Les causes d'això s'atribuïen tant al manteniment d'un sentit d'inferioritat lingüística per part dels catalanoparlants com a l'existència de diferents connotacions de les llengües, especialment, entre els joves.

Aquí és on crec que la literatura sobre la subjectivitat ens permet aprofundir en alguns aspectes no explorats. Ho argumentaré amb dos exemples extrets d'entrevistes en què invitàvem els nous parlants de català a construir un relat biogràfic orientat a l'experiència d'aprendre i parlar llengües. La pregunta bàsica, en tot cas, seria quina/es nova/es forma/es de classificació/actuació lingüística s'havia/en desenvolupat un cop desapareixia el monolingüisme funcional dels que parlaven castellà. Des de l'any 2008, dins el grup de recerca IdentiCat hem tirat endavant projectes que sumen vuitanta-set entrevistes i divuit debats de grup, sense comptar el material recollit per a tesis doctorals. Com ja ha argumentat Anna De Fina (2003), aquesta mena de narratives normalment reflecteixen —però també refracten sensiblement— la pròpia experiència a través de les condicions específiques en què la persona pot o vol evocar

3. Noteu que aquí s'amplien alguns aspectes de la interpretació del fenomen que Woolard no fa en el text citat.

una experiència passada. En l'extracte 1, presento el cas de la Marta, una de les múltiples i molt variades exponents d'aquesta nova generació de «castellanoparlants» que ja no es comportaven com els que Woolard havia descrit inicialment. La Marta de fet parlà català a l'entrevista, llengua d'ús habitual en la seva vida familiar i professional.

Extracte 1

1. **Marta:** [...] I per exemple jo me'n recordo la meua primera classe de català precisament aquest record el tinc molt- molt fresc no[?] Eh- em van posar- van dir bueno · tu avui eh- has de seure en un altre lloc que no era el meu amb aquesta cantonada amb una nena que era àrab · que por- jo vaig començar el curs ja amb quinze dies o així que portaven vale?
2. [...] i amb les companyes que parlaven català a casa seva per exemple pues amb mi parlaven amb- parlaven amb- amb castellà [...] però clar · és molt difícil perquè és una llengua que encara que- que la conec més o menys bé però- a vere · sempre hi ha coses no[?] i- i- em sabia molt greu parlar-la malament
3. i tinc unauna- una amiga que els seus pares són catalans els seus avis són catalans ella parla català a casa sempre · a la seva filla li parla català i amb mi per exemple, parlàvem castellà i jo sempre sofria molt

Un dels components clau d'aquests relats autobiogràfics són les emocions, ja sigui amb les mostres d'emotivitat expressades durant les entrevistes, o bé a través del paper que el narrador atorga als sentiments mobilitzats a l'entorn d'experiències viscudes. La Marta ens descriu formes diverses de sofriment o angúnia; però el que té un interès especial és com aquest sofriment es constituïa en marca de vivència de categoritzacions i posicionaments socials molt específics. En el primer fragment, l'emotivitat s'expressà implícitament assenyalant la intensitat del record de l'escena: la Marta era exposada com una excepció davant la classe, amb l'implícit agreujant de l'associació amb la nena àrab, l'epítom de l'«altre» en la nostra Catalunya pretesament moderna i laica. Aquest sentiment d'alteritat seguia sent dolorós encara que, més endavant, les altres nenes de la classe li parlessin en castellà, incloent-hi la seva millor amiga.

Cal assenyalar aquí que la Marta, deduïblement al cap d'un temps, tenia de manera manifesta el català com a disponible en teoria, per bé que parlar-lo no li resolía aquest sentiment d'estar en fals: podia parlar-lo, però «malament». Si una cosa no canviava al llarg de la narració era la constatació que parlar català mantenia la capacitat de demarcar un tipus de gent a la qual es pressuposava que ella no podia pertànyer. L'estatus de catalanoparlant era categòric d'una manera que no acceptava gradacions ni aproximacions, amb la qual cosa el subjecte (la Marta), si parlava català, residia en una condició permanent d'impostura i vulnerabilitat. El tercer fragment apunta a una dimensió temporal més àmplia, de com la tria de llengua es viu com a símptoma de la història de relacions entre el grup que parla català i el que parla castellà. La Marta patia perquè feia parlar castellà a una persona que sabia que era d'ascendència fami-

liar catalanoparlant, encara que això no representés (en principi) un entrebanc per a la gestió quotidiana d'aquella amistat. Per tant, la Marta es movia entre dues angúnies: parlar en castellà generava culpabilitat i parlar en català, inseguretat.

Els executors originals de la catalanització escolar, i els que la seguïem amb interès, havíem esperat una altra cosa: que els nous catalanoparlants despleguessin la seva competència d'una manera més generalitzada o desinhibida. Es donava per fet que aquests tindrien una relació amb el català idèntica o propera a la dels catalanoparlants familiars. Però, en realitat, el que veiem és que els castellanoparlants inicials, majoritàriament, organitzaren el seu repertori bilingüe i multilingüe amb base a nous i vells criteris, refent o reinterpretant normes i categories. En un context d'ensenyament en català, molts castellanoparlants construïren una nova delimitació molt específica, que no havia existit abans, dels espais d'ús de les dues llengües: català com a llengua d'estudi i castellà per a la família i l'entorn pròxim. Així, alguns dels estudis inicials sobre l'alternança lingüística a l'aula (Tusón, 1990; Nussbaum, 1990) ja insinuaven que molts nens i nenes, nois i noies, gestionaven aquestes delimitacions amb força traça i subtilitat, incorporant el català com a veu pedagògica —a partir del llibre o del dictat professoral— i combinant-la amb el castellà com a llengua de cooperació i reciprocitat igualitàries. Bona part del professorat s'alarmava quan presenciava el predomini del castellà al pati, mentre que els responsables d'ensenyament celebraven els bons resultats acadèmics de la gran massa d'estudiants. La mirada sociolingüística, ajudada de la gravadora a l'aula, presenciava el punt de trobada entre els dos espais: el treball de grup en què l'alumnat havia de resoldre d'una manera autònoma les tasques d'aprenentatge. L'espai de contacte es resolvia, òbviament, amb alternança de llengües, adoptant les formes d'indicació (o d'indexicalitat) que aleshores tant fasciaven la professió. En aquell moment, ningú de la professió no va saber veure, o no va saber formular, el quadre global (*the bigger picture*) que ens mostrava que delimitar els espais del castellà i el català era important per a aquelles noves generacions, que ho feien amb permís de l'autoritat o sense; però que també tenia conseqüències que no es podien negligir.

Aquest nou règim lingüístic no ha estat mai tampoc monolític. Per bé que hi ha hagut unes tendències clarament dominants, el panorama ha estat divers. Hi ha hagut uns descontents: els que s'han negat a fer ús del català a classe, a partir d'una certa edat. També hi ha hagut qui pràcticament s'ha assimilat a la catalanitat dominant. D'altres han treballat per ampliar els espais del català en les seves vides socials. Aquests darrers són els que vam detectar en els estudis sobre «mudes lingüístiques» (González *et al.*, 2014). Les mudes consistien precisament en la redefinició de les delimitacions d'ús de les llengües i el reposicionament de la persona en uns nous paràmetres d'identitat social.

Els relats sobre aquestes «autotransformacions», les mudes, han estat prou il·lustratius. Els parlants es trobaven amb obstacles de caràcter divers. En primer lloc, la llengua d'ús en cada relació personal es presentava subjectada amb un nus força difícil de deslligar. En segon lloc, la pròpia història com a castellanoparlant restava credibilitat als gestos de voluntat de parlar català. En aquest context, l'extracte 2 ens mos-

tra com un xilè, escolaritzat a Catalunya i entre catalanoparlants, s'enfrontà al tema del català en el moment de transició a l'edat adulta.

Extracte 2

Alfonso: amb el que me'n vaig a viure a Barcelona és amb un dels que vaig conèixer als aiguamolls quan tenia dotze anys i per tant ja parlàvem català i per tant · és molt més fàcil · estic en un entorn que ningú me coneix · que ningú pot decidir quina és la meua llengua o vehicular i quina no · començo a parlar en català i ja està · quan torno a Girona ja hi estic acostumat i...

L'Alfonso parlava aquí de com aprofità el seu desplaçament temporal a Barcelona, des de Girona, amb motiu dels estudis universitaris. La història pressuposa que canviar de llengua a Girona era un problema, o que comportava més dificultat, encara que s'hi parlés molt més català, pel fet que l'Alfonso hi era conegut, és a dir, perquè s'esperava d'ell un ús lingüístic congruent. Amb tot, aquest obstacle fou superable amb un cert *entrenament*, que pogué obtenir en un espai on es podia presentar, diguem-ne, sense biografia.

La Marta i l'Alfonso exemplifiquen, d'una banda, l'evidència de dos tipus de canvis socials. El primer fou institucionalment induït d'una manera molt directa: l'adopció del català com a llengua d'aprenentatge, amb la consegüent fulminació del monolingüisme que havia definit l'estatus originari del castellanoparlant. Els canvis del segon tipus ens parlen més aviat de com els individus activament organitzaren i negociaren detalls clau del nou escenari: primer amb la creació d'una mena de «mur de contenció» davant del català; però després amb les lluites per tombar aquest mur i construir altres delimitacions diferents amb espais més amplis d'ús del català.

De l'altra, la Marta i l'Alfonso també exemplifiquen quins nous models de parlants anaven emergint en el procés. Com ja s'ha dit, les categories antigues *catalans* o *castellans* havien esdevingut ja no incorrectes políticament, sinó també inútils descriptivament. Amb tot, es podien detectar unes ressonàncies d'aquests antics esquemes, amb la pròpia necessitat de continuar usant alguna denominació més neutra (*catalanoparlant*, *castellanoparlant* o *los que hablan catalán todo el rato*), o en els col·loquialismes juvenils que parlen de *catalufo*, *quillo*, *catalán-catalán*, etc. Així mateix, es mantenia una certa ideologia monolingüista que s'expressava amb l'expectativa de mantenir un ordre; si més no, parlar en principi en la mateixa llengua amb les mateixes persones, i en la majoria dels casos avenir-se a parlar-ne o bé l'una o bé l'altra. Tot plegat seguia produint sovint l'efecte de lligar, ergo *subjectar*, persones concretes a unes llengües determinades. Aquestes persones podien aleshores trobar molt dificultós el projecte de reorganitzar els propis usos lingüístics. Ser *castellanoparlant* podia continuar sent per a molts una identitat durable, de dimensió biogràfica, una *etiqueta*, com es diu col·loquialment. Un *castellanoparlant* podia fracassar en l'intent de parlar català si li notaven l'accent, si s'embarbussava, o si l'havien conegut abans com a tal. Era habitual, aleshores, haver d'insistir i/o resistir per asso-

lir la muda i aconseguir ser acceptat com a catalanoparlant. Quan els senyals del passat (per exemple, l'accent) es feien avinents amb gent nova, el subjecte es podia trobar davant la disjuntiva de si aprendre a dissimular l'accent o habitar-se a defensar la seva tria.

Per tant, el subjecte parlant contemporani, a Catalunya i probablement a tot el món occidental, manté a ulls de tothom, amb més o menys insistència, més o menys insidiosament, uns atributs o un pressupòsit d'immutabilitat. La coneguda dificultat de canviar la llengua de relació amb algú probablement té molt a veure amb això, per bé que el fenomen en si corrobora més el principi fonamental que la identitat sorgeix en el lligam amb els altres, que no dins de cap pinyol intern de l'esperit. Ja quasi mai ens estranyem que algú parli una llengua amb nosaltres i una de diferent amb algú altre; però tot i així ens agafem encara a aquest bri de certesa.

RECAPITULACIÓ

Fa ben pocs dies que he acabat la lectura d'un llibre que tenia pendent de molts anys: *Amb Q de formatge*, de Puri Pinto (2015). En consonància amb l'absurditat (aparent) del títol, el llibre desplega l'autobiografia de l'autora com a categoria lingüística inexistent: una catalanoparlant que va créixer en un entorn completament castellanoparlant. Per bé que tots podem conèixer multitud de parlants de castellà com a llengua inicial que ara viuen com a catalanoparlants, convé recordar aquí el principi fonamental que una identitat, per existir, ha de ser reconeguda i, com a tal, se li ha de donar la paraula. A Catalunya, tenim assumit que hi ha catalanoparlants, castellanoparlants i parlants d'altres llengües; però no que també n'hi ha que tenen relacions complexes, obertes, inacabades, ambivalents o en procés *d'esdevenir* (Khan, 2019) amb les llengües i identitats. Són històries que encara estan per explicar perquè no tenen el podi des del qual puguin fer-ho, malgrat que en els darrers anys les altres catalanitats s'han anat obrint pas en literatura (Guia Conca, 2007), amb nous productes televisius com *Katalonski* o, encara més recentment, amb la reivindicació de la identitat «txarnega» (Vasallo, 2019).

En el fons, els problemes de visibilitat dels nous parlants són comparables amb els que pateixen els catalans i el català en el context internacional, que són ignorats no només per desconeixement sinó també per la ignorància activa que imposa l'esquema de l'estat nació. Fernández (2008) pinta la catalanitat com una identitat vampiresca que no aconsegueix produir cap reflex al mirall. Són capes d'invisibilitat diferents, però no és complicat traçar-ne la genealogia comuna en les ideologies lingüístiques de la modernitat: amb l'adveniment dels estats nació, Europa crea un mapa identitari-lingüístic on unes llengües surten a la foto i les altres, no. Aquesta alteritat lingüística europea és comparable a l'esperit salvatge de les races colonitzades, totes destinades a la redempció de la modernitat. Els «bons parlants», aleshores, s'havien de desfer dels dialectes i els *patois* com si no els haguessin parlat mai, i així transmetre un llegat lingüístic sanejat a les noves generacions. Aquests «nous» par-

lants de la modernitat europea, com fan ara els nous parlants de català, també varen esborrar les seves petjades.

Per tant, podem respondre a la primera pregunta definint els nous parlants en termes de l'anormalitat que representen en relació amb el paradigma de la modernitat. Es podrien anomenar també *parlants desviats*, o *estrafolaris*. Des d'aquesta perspectiva, l'estudi dels nous parlants entronca amb la crítica de la modernitat que constitueix el punt de trobada dels estudis postcolonials, de gènere, de sexualitat, de raça i de classe. Com a tal, ajuda a obrir la sociolingüística als corrents socials i polítics de reflexió i qüestionament de les desigualtats.

Podem respondre a la segona pregunta dient que el tema dels nous parlants ens permet fer-nos preguntes que fins ara (quasi) mai no ens plantejàvem, especialment, si adoptem els recursos teòrics o d'interpretació disponibles en els debats sobre subjectivitat: podem explorar amb detall com es produeix el que en podríem dir «apropriacions», «adopcions» o «incorporacions» lingüístiques, comprendre com les viuen els individus i quines formes de mobilització col·lectiva poden crear condicions que portin a més accessibilitat dels espais lingüístics. Altrament, aquesta orientació pot ajudar a renovar la sociolingüística no només amb nous aparells conceptuals, sinó també plantejant preguntes de fons sobre la disciplina i el seu encaix en les lògiques de poder i de governança d'abans i d'ara. Per exemple, tenint en compte la històrica dependència que els estudis lingüístics han tingut del nacionalisme i del colonialisme, dependència que cada cop veiem més ben documentada (Makoni i Pennycook, ed., 2007; Bonfiglio, 2010; Heller i McElhinny, 2017), potser no és tanta casualitat que a la sociolingüística li hagi costat enfrontar-se a unes identitats dúctils, esmunyides o directament estrafolàries com les que se'ns apareixen en la literatura sobre subjectivitat.

Finalment, quant a les implicacions socials de l'estudi dels nous parlants, aquestes poden ser notòries des del moment en què es creen espais de visibilitat per a posicions abans invisibles. Els llibres de Pinto (2015) i de Larreula (2002) evidencien, per exemple, que la invisibilitat en si ja pot ser una font de patiment perquè, entre altres coses, condemna al silenci. Però, a més, parlar una llengua (socialment constituïda i reconeguda com a tal) ens inscriu a les persones, ho vulguem o no, en comunitats socials de participació que al capdavall defineixen el nostre *estar* (o *malestar*) en la societat. Des d'aquest punt de vista, pot ser doblement dolorós no només tenir una posició equívoca o estranya dins el col·lectiu, sinó a sobre no tenir-hi cap veu per reivindicar-se.

En l'àmbit de les polítiques públiques, per exemple, l'estudi dels nous parlants pot posar de manifest dèficits evidents de conceptualització de les qüestions sociolingüístiques. Així, en l'àmbit de la revitalització de llengües o de la gestió de la immigració, sovint s'acaba circumscribint les actuacions a la provisió de programes educatius, com si el problema fos únicament de competència lingüística, quan la qüestió clau és de participació i reconeixement.

Que els temes lingüístics segueixin sent una mena d'angle cec en les ciències socials és també sospitosament coherent amb el fet que la protecció dels anomenats *drets*

lingüístics resti encara molt menys desenvolupada que els altres aspectes esmentats tant en les legislacions locals com en la internacional (Dunbar, 2001). Des d'aquest punt de vista, l'ambició d'intervenir des de la sociolingüística en les altres disciplines sembla molt necessària. Tot sembla indicar, però, que una bona part dels que estan incorporant la perspectiva de subjectivitat ja manifesten aquesta vocació. Si agafem les introduccions als llibres o als números especials de Kramersch (2009), Busch (2017), Ros i Solé i Fenoulhet (2013), Pennycook (2017) i d'altres, veurem que ja no citen només sociolingüistes com era habitual fins fa poc, sinó que també malden per implicar-se en els debats més generals. Caldrà tenir això present a l'hora de formar els nous sociolingüistes. A més, l'estudi dels subjectes o identitats lingüístiques, com hem mostrat aquí, exemplifica una modalitat subjectiva comparativament més flexible o canviable que d'altres com el sexe, la raça o fins la majoria de formes de sexualitat. Això hauria de facilitar als sociolingüistes la possibilitat de fer aportacions distintives a aquests debats en termes de més equilibri entre agència creativa i estructura determinant. Ros i Solé (2019), per exemple, ha defensat recentment que el concepte *muda*, precisament, és associable al de *tercer espai* de Bhabha (1994) i que, com a tal, posa de manifest les estratègies proactives —agentives— que poden mobilitzar les persones per superar les circumscripcions imposades per determinades estructures.

Amb tot, cal anar degudament previngut pel fet que, com tot en la vida, no hi ha receptes infal·libles. Per exemple, els estudis sobre subjectivitat no sempre tenen un perfil en què es presenti equilibradament, d'una banda, la capacitat creativa i transformadora dels subjectes i, de l'altra, la productivitat serialitzada de les institucions de predissenyar i determinar («normalitzar») massivament aquests subjectes. De fet, el seu caràcter marcadament introspectiu fa que sovint desaparegui del debat tot allò que està fora de l'abast perceptiu de l'individu. En aquesta tessitura, l'aportació que pot fer la qüestió dels nous parlants a la disciplina és bàsicament reforçar aquesta mirada que complexifica la relació que tenen les persones amb les llengües, però que no perd de vista que el llenguatge no és, en cap cas, una qüestió merament personal, sinó que es constitueix en interacció amb la comunitat i dins relacions tant de col·laboració com de conflicte.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AHEARN, Laura M. (2001). «Language and agency». *Annual Review of Anthropology*, vol. 30, p. 109-137.
- ALLAN, Kori; McELHINNY, Bonnie (2017). «Neoliberalism, language, and migration». A: CANNAGARAJAH, Suresh (ed.). *The Routledge handbook of migration and language* [en línia]. Londres: Routledge. <<https://doi.org/10.4324/9781315754512>>.
- ANTHIAS, Floya; YUVAL-DAVIS, Nira; CAIN, Harriet (1993). *Racialized boundaries: Race, nation, gender, colour and class and the anti-racist struggle*. Oxfordshire: Routledge.
- APPADURAI, Arjun (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- BAUMAN, Zygmunt (2000). *Liquid modernity*. 6a ed. Vol. 1. Cambridge: Polity Press.
- BHABHA, Homi K. (1994). *The location of culture*. Londres; Nova York: Routledge.
- BLOCK, David; GRAY, John; HOLBOROW, Marnie (2012). *Neoliberalism and applied linguistics*. Londres; Nova York: Routledge.
- BOIX-FUSTER, Emili (1993). *Triar no és trair: Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- BONFIGLIO, Thomas Paul (2010). *Mother tongues and nations: The invention of the native speaker*. La Haia: Mouton De Gruyter.
- BOURDIEU, Pierre (1982). *Ce que parler veut dire*. París: Fayard.
- BRAIDOTTI, Rosi (1994). *Nomadic subjects: Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. Nova York: Columbia University Press.
- BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç; UBALDE, Josep; VILA, F. Xavier (2016). «Changes in the linguistic confidence of primary and secondary students in Catalonia: a longitudinal study». *Language, Culture and Curriculum* [en línia], vol. 29, núm. 1, p. 56-72. <<https://doi.org/10.1080/07908318.2016.1132657>>.
- BUSCH, Brigitta (2017). «Expanding the notion of the linguistic repertoire: on the concept of Spracherleben—The lived experience of language». *Applied Linguistics* [en línia], vol. 38, núm. 3. <<https://doi.org/10.1093/applin/amv030>>.
- BUTLER, Judith P. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Nova York: Routledge.
- CAMERON, Deborah (1992). *Feminism and linguistic theory*. Vol. II. Londres: The Macmillan Press Ltd.
- CASTELLS, Manuel (1997). *The information age: economy, society, and culture*. Vol. II: *The power of identity*. Malden, MA: Blackwell.
- CAZDEN, Courtney; COPE, Bill; FAIRCLOUGH, Norman; GEE, Jim; KALANTZIS, M.; KRESS, G.; LUKE, A.; LUKE, C.; MICHAELS, S.; NAKATA, M. (1996). «A pedagogy of multiliteracies: designing social futures». *Harvard Educational Review*, vol. 66, núm. 1, p. 60-92.
- CLARK, Romy; FAIRCLOUGH, Norman; IVANIČ, Roz; MARTIN-JONES, Marilyn (1990). «Critical language awareness. Part I: A critical review of three current approaches to language awareness». *Language and Education*, vol. 4, núm. 4, p. 249-260.
- (1991). «Critical language awareness. Part II: Towards critical alternatives». *Language and Education*, vol. 5, núm. 1, p. 41-54.
- COLLINS, Patricia Hill (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Nova York: Routledge.
- CREESE, Angela; BLACKLEDGE, Adrian (2015). «Translanguaging and identity in educational settings». *Annual Review of Applied Linguistics*, vol. 35, p. 20-35.
- CRENSHAW, Kimberle (1991). «Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color». *Stanford Law Review* [en línia], vol. 43, núm. 6, p. 1241-1299. <<https://doi.org/10.2307/1229039>>.
- DE FINA, Anna (2003). *Identity in narrative: A study of immigrant discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- DERRIDA, Jacques (1996). *Le monolinguisme de l'autre*. París: Galilée.
- DEWAELE, Jean Marc; PAVLENKO, Aneta (2004). «Languages and emotions: a crosslinguistic perspective». *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [en línia], vol. 25, núm. 2-3, p. 93. <<https://doi.org/10.1080/01434630408666522>>.

- DUNBAR, Robert (2001). «Minority language rights in international law». *International & Comparative Law Quarterly*, vol. 50, núm. 1, p. 90-120.
- ECKERT, P.; MCCONNELL-GINET, S. (1992). «Communities of practice: where language, gender and power all live». A: HALL, Kira; BUCHOLTZ, Mary; MOONWOMON, Birch (ed.). *Locating power*. Berkeley: Berkeley Women and Language Group, p. 89-99.
- FANON, Frantz (1952). *Peau noire, masques blancs*. París: Editions du Seuil.
- FERNÁNDEZ, Josep-Anton (2008). *El malestar en la cultura catalana: La cultura de la normalització 1976-1999*. Barcelona: Empúries.
- FOUCAULT, Michel (1983). «The subject and power». A: DREYFUS, Hubert L.; RABINOW, Paul. *Beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press, p. 208-226.
- GALINDO SOLÉ, Mireia (2000). *Les llengües a l'hora del pati. Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- GARCÍA, Ofelia (2009). «Education, multilingualism and translanguaging in the 21st century». A: SKUTNABB-KANGAS, Tove (ed.). *Social justice through multilingual education*. Clevedon: Multilingual Matters, p. 140-158.
- GATTI, Gabriel (2007). *Identidades débiles: Una propuesta teórica aplicada al estudio de la identidad en el País Vasco*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- GIDDENS, Anthony (1986). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Berkeley; Los Angeles: University of California Press.
- (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- GOFFMAN, Erving (1981). *Forms of talk*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.
- GONZÁLEZ, Isaac; PUJOLAR, Joan; FONT, Anna; MARTÍNEZ, Roger (2014). *Llengua i joves: Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. (Estudis; 30). <https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/JOVENTUT_documents/arxiu/publicacions/col_estudis/ESTUDIS30.pdf> [Consulta: 31 març 2019].
- GRECO, Monica; STENNER, Paul (2013). *Emotions: A social science reader* [en línia]. Londres; Nova York: Routledge.
- GUIA CONCA, Aitana (2007). «Molts mons, una sola llengua. La narrativa en català escrita per immigrants». *Quaderns de Filologia: Estudis Literaris*, núm. 12, p. 229-248.
- GUMPERZ, John J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GUMPERZ, John J.; HYMES, Dell H. (1964). «The ethnography of communication». *American Anthropologist*.
- HARVEY, David (1989). *The condition of postmodernity: An enquiry into the origins of cultural change*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- HELLER, Monica (2002). *Éléments d'une sociolinguistique critique*. París: Didier.
- HELLER, Monica; MCELHINNY, Bonnie (2017). *Language, capitalism, colonialism: Towards a critical history*. Toronto: University of Toronto Press.
- JAFFE, Alexandra (2015). «Defining the new speaker: theoretical perspectives and learner trajectories». *International Journal of the Sociology of Language* [en línia], vol. 2015, núm. 231, p. 21-44. <<https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0030>>.
- KHAN, Kamran (2019). *Becoming a citizen: Linguistic trials and negotiations in the UK*. Londres: Bloomsbury.

- KRAMSCH, Claire (2009). *The multilingual subject*. Oxford: Oxford University Press.
- KRAMSCH, Claire; LAM, Eva (1998). «Textual identities: the importance of being non-native». A: BRAINE, George (ed.). *Non-native educators in English language teaching*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, p. 57-72.
- LACAN, Jacques (2001). *Écrits: A selection*. Londres; Nova York: Routledge.
- LARREULA, E. (2002). *Dolor de llengua*. València: Edicions 3 i 4.
- LLURDA, Enric (2009). «The decline and fall of the native speaker». A: WEI, Li; COOK, Vivian (ed.). *Contemporary applied linguistics: Language teaching and learning* [en línia]. Vol. 1. Oxford: Continuum, p. 37-53. <<https://doi.org/10.1080/03585522.1956.10411492>>.
- MAKONI, Sinfree; PENNYCOOK, Alastair (ed.) (2007). *Disinventing and reconstituting languages*. Clevedon: Multilingual Matters, p. 1-41.
- MARTÍN ROJO, Luisa (2018). «Neoliberalism and linguistic governmentality». A: TOLLEFSON, James W.; PÉREZ-MILANS, Miguel (ed.). *The Oxford handbook of language policy and planning* [en línia]. Oxford: Oxford University Press. <<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190458898.001.0001>>.
- MCLEHINNY, Bonnie (2010). «The audacity of affect: gender, race, and history in linguistic accounts of legitimacy and belonging». *Annual Review of Anthropology* [en línia], vol. 39, p. 309-328. <<http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-anthro-091908-164358>>.
- MCMANARA, Tim (2019). *Language and subjectivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MOAL, Stefan (2009). «Locuteurs traditionnels et nouveaux locuteurs de langue bretonne: un auto-odi peut en cacher un autre». A: ALÉN GARABATO, Carmen; COLONNA, Romain (ed.). *Auto-odi. La « haine de soi » en sociolinguistique*. Paris: L'Harmattan, p. 119-144.
- NORTON, Bonny (1995). «Social identity, investment, and language learning». *TESOL Quarterly* [en línia], vol. 29, núm. 1, p. 9-31. <<https://doi.org/10.2307/3587803>>.
- (2014). *Identity and language learning: Extending the conversation. The Oxford handbook of applied linguistics* [en línia]. 2a ed. Toronto: Multilingual Matters. <<https://doi.org/10.1002/9780470996522>>.
- NUSSBAUM, Luci (1990). «Plurilingualism in foreign language classroom in Catalonia». *Papers for the workshop on impact and consequences: broader considerations*. Brusselles: European Science Foundation, p. 141-165.
- NUSSBAUM, Luci; UNAMUNO, Virginia (2006). *Usos i competències multilingües entre escolars d'origen immigrant*. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona.
- O'ROURKE, Bernadette; PUJOLAR, Joan (2019). *From new speaker to speaker: Outcomes, reflections and policy recommendations from COST Action IS1306 on new speakers in a multilingual Europe: opportunities and challenges*. Newcastle Emlyn: IAITH: Welsh Centre for Language Planning.
- O'ROURKE, Bernadette; PUJOLAR, Joan; RAMALLO, Fernando (2015). «New speakers of minority languages: the challenging opportunity». *International Journal of the Sociology of Language* [en línia], núm. 231: *Special issue on new speakers of minority languages*, p. 1-20. <<https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0029>>.
- O'ROURKE, Bernadette; RAMALLO, Fernando (2011). «The native-non-native dichotomy in minority language contexts: comparisons between Irish and Galician». *Language Problems and Language Planning*, vol. 35, núm. 2, p. 139-159.

- PAIKEDAY, Thomas M. (1985). «The native speaker is dead!: An informal discussion of a linguistic myth with Noam Chomsky and other linguists, philosophers, psychologists, and lexicographers». *The Modern Language Journal* [en línia], vol. 70, núm. 3. Toronto; Nova York: Lexicography, Inc. <<https://doi.org/10.2307/326955>>.
- PAVLENKO, Aneta (2005). *Emotions and multilingualism*. Vol. 5. Cambridge; Nova York: Cambridge University Press.
- PENNYCOOK, Alastair (1998). *English and the discourses of colonialism*. Vol. 1. Londres; Nova York: Routledge.
- (2017). *Posthumanist applied linguistics* [en línia]. Sidney: Open Publications of UTS Scholars. <<https://doi.org/10.4324/9781315457574>>.
- PINTO FERNÁNDEZ, Puri (2015). *Amb Q de formatge*. Barcelona: Edicions del 1979.
- PRATOR, Clifford H. (1968). «The British heresy in TESL». A: FISHMAN, Joshua; FERGUSON, Charles A.; DAS GUPTA, Jyotirindra (ed.). *Language problems of developing nations*. Nova York: John Wiley & Sons, p. 459-476.
- PUJOLAR, Joan (1997). *De què vas, tio?* Barcelona: Empúries.
- (2007). «The future of Catalan: language endangerment and nationalist discourses in Catalonia». A: DUCHÊNE, Alexandre; HELLER, Monica (ed.). *Discourses of endangerment: Interest and ideology in the defense of languages*. Londres: Continuum International, p. 121-148.
- ROS I SOLÉ, Cristina (2019). «Re-visiting the unhomely through languaging». *Language and Intercultural Communication* [en línia], vol. 19, núm. 1, p. 38-50. <<https://doi.org/10.1080/14708477.2018.1545026>>.
- ROS I SOLÉ, Cristina; FENOULHET, Jane (2013). «Romanticising language learning: beyond instrumentalism». *Language and Intercultural Communication* [en línia], vol. 13, núm. 3, p. 257-265. <<https://doi.org/10.1080/14708477.2013.804531>>.
- SACKS, Harvey (1972). «An initial investigation of the usability of conversational data for doing sociology». A: SUDNOW, David (ed.). *Studies in social interaction*. Nova York: The Free Press, p. 31-73.
- SAID, Edward W. (1978). *Orientalism*. Vol. 1. Harmondsworth: Penguin.
- SAUSSURE, Ferdinand de (1916). *Cours de linguistique générale*. 5a ed. París: Payot & Rivages.
- TROSSET, Carol S. (1986). «The social identity of Welsh learners». *Language in Society*, vol. 15, p. 165-192.
- TUSÓN, Amparo (1990). «Catalan-Spanish code-switching in interpersonal communication». *Papers for the workshop on impact and consequences: broader considerations*. Brusselles: European Science Foundation. p. 167-187.
- URLA, Jacqueline (2012). *Reclaiming Basque: Language, nation, and cultural activism*. Reno: University of Nevada Press.
- VASALLO, Brigitte (2019). «Per què fem un Festival de Cultura Txarnega?». *Crític* [en línia] (2 abril). <<https://www.elcritic.cat/opinio/brigitte-vasallo/per-que-fem-un-festival-de-cultura-txarnega-19046>> [Consulta: 31 març 2019].
- VILA, Francesc Xavier (1996). *When classes are over. Language choice and language contact in bilingual education in Catalonia*. Tesi doctoral. Universitat Lliure de Brusselles.
- WILLIAMS, Glyn (1992). *Sociolinguistics: a sociological critique*. Londres: Routledge.
- WOOLARD, Kathryn A. (1989). *Double talk: Bilingualism and the politics of ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.

- WOOLARD, Kathryn A. (1992). *Identitat i contacte de llengües a Barcelona*. Barcelona: La Magrana.
- (2011). «Is there linguistic life after high school? Longitudinal changes in the bilingual repertoire in metropolitan Barcelona». *Language in Society* [en línia], vol. 40, núm. 5, p. 617-648. <<https://doi.org/10.1017/S0047404511000704>>.
- (2016). *Singular and plural: Ideologies of linguistic authority in 21st century Catalonia*. Oxford: Oxford University Press.
- WOOLARD, Kathryn A.; GAHNG, T. J. (1990). «Changing language policies and attitudes in autonomous Catalonia». *Language in Society*, vol. 19, núm. 3, p. 311-330.
- WOOLARD, Kathryn A.; RIBOT BENCOMO, Aida; SOLER-CARBONELL, Josep (2014). «What's so funny now? The strength of weak pronouns in Catalonia». *Journal of Linguistic Anthropology* [en línia], vol. 23, núm. 3, p. 127-141. <<https://doi.org/10.1111/jola.12024>>.